

VOORWOORD

DE HETE ZOMER VAN 1917

Anders dan de afgelopen zomer was de zomer van 1917 vanuit klimatologisch standpunt bepaald niet heet. De regen viel met bakken uit de lucht waardoor de modder in de looigraven aan de IJzer er niet alleen spreekwoordelijk lag. Maar in politiek en militair opzicht was de zomer van 1917 heet door een reeks opmerkelijke gebeurtenissen zowel aan het IJzerfront, in het bezette België als op het internationale terrein.

Het was voor de vzw kapelaan Verschaeve (<https://cyrielverschaeve.eu/>) de aanleiding om op 7 juli 2017 in Alveringem het colloquium 'De hete zomer van 1917' te organiseren onder de leiding van Romain Vanlandschoot en Frans-Jos Verdoodt. De referaten kunnen geconsulteerd worden op de website van de vzw. *WT* biedt de uitgebreide en met gebruikelijke *peer review* doortimmerde teksten in een themanummer.

Vincent Scheltiens schetst de internationale context en maakt duidelijk dat de in het Vlaamse collectieve geheugen zo aanwezige geschiedenis van de Vlaamsgezinde contestatie aan het IJzerfront niet kan begrepen worden zonder de blik naar buiten te richten. 1917 was het jaar van de Russische revoluties en de Duitse berekening dat daardoor het oostfront zou vallen en een doorbraak in het westfront onvermijdelijk werd. Het Keizerrijk zette alles op alles. Het herlanceerde de duikbotenoorlog en viel Amerikaanse bevoorradingsschepen aan waardoor de VSA Duitsland de oorlog verklaarde. Vooraleer de Amerikanen militair het verschil konden maken, moest een groot slotoffensief de oorlog beslechten. Om dat te vertragen, lanceerden de geallieerden grote tegenoffensieven. De Derde Slag om Ieper in de zomer en herfst van 1917 ten koste van honderdduizenden soldatenlevens grifte de West-Vlaamse stad en het nabijgelegen Passendale in het collectieve geheugen van het Britse Gemenebest. De mensenslaching ondermijnde het geloof in de eigen legerleiding. Het uitte zich in defaitisme en deserties.

Ook in het Belgische leger nam de onrust toe terwijl de strijdmacht moest klaargestoomd worden voor een geallieerd eindoffensief. De legerleiding besloot onruststokers aan banden te leggen. Een frontbeweging van een paar honderd Vlaamsgezinde katholieke militanten die sedert het begin van de stellingenoorlog in het IJzerleger was gegroeid, zou er de gevolgen van ondervinden. Luc Vandeweyer schetst de ontstaansgeschiedenis. Het is de geschiedenis van burgers in het leger die hun vooroorlogse Vlaamsgezinde actie voortzetten en die beschikten over netwerken die reikten tot in de regering. Het verhinderde niet dat de legerleiding hen beschouwde als een verlengstuk van de collaborerende activisten en dus als een instrument van de Duitse *Flamenpolitik*. De 'hete' context van 1917 maakt het begrijpelijk dat de legerleiding de Vlaamsgezinde activiteiten verbood. Zo ontstond de 'Geheime Frontbeweging' toen de leiders besloten hun activiteiten ondanks het verbod verder te zetten. Vertrek- en meteen ook hoogtepunt was een open brief geschreven op 11 juli 1917 aan koning Albert, opperbevelhebber van het leger. Het leverde de frontbeweging in de historiografie een hoofdletter op en

het onterechte imago van een *grass roots* revolutionaire beweging die een massa ontevreden Vlaamse soldaten leidde tegen de Belgische regering en legerleiding. Het verklaart mee hoe het verhaal over het lot van Vlaamse soldaten aan de IJzer de *mythomoteur* van het anti-Belgisch Vlaams-nationalisme heeft kunnen doen aanslaan en van brandstof voorzien, nu al honderd jaar. Gesneuvelde Vlaamsgezinde soldaten werden tot 'IJzersymbolen' omgesmeed. Vlaamse soldaten die als Belgische patriotten in de oorlog kwamen, sneuvelden als Vlaamse patriotten en hun bloedoffer was de prijs voor het Vlaamse *risorgimento*, de wedergeboorte van hun Vlaamse volk, zo omschrijft Frans-Jos Verdoodt de boodschap achter de IJzersymbolen van wie er vier in 1917 sneuvelden. '*Hier liggen hun lijken als zaden in 't zand / Hoop op de oogst O Vlaanderenland*' het vers van Cyriel Verschaeve, drukt het kernachtig uit.

Kapelaan Verschaeve heeft in het radicaliseringsproces een onmiskenbare rol gespeeld. De voutenkamer van zijn kapelanij in Alveringem is vandaag een klein museum dat op een kritische manier zijn geschiedenis vertelt. Zijn neergang in de krochten van het Derde Rijk wordt daarbij niet verhuuld. Maar Adolf Hitler lag in de zomer van 1917 in de buurt van Ieper om de Britse Derde Slag om Ieper af te slaan. Wetenschappelijke geschiedschrijving bezondigt zich niet aan teleologie waarbij de analyse gebeurt in functie van de uitkomst. Romain Vanlandschoot handelt over een brief van Verschaeve aan kardinaal Mercier, d.d. 6 augustus 1917, waarin de kapelaan de hoogste gezagsdrager van de Belgische kerk en de Belgisch-patriottische held in het bezette land met theologische, filosofische en politieke argumenten tegenspreekt. Door de von Bissing-universiteit en de door de bezetter doorgevoerde bestuurlijke scheiding van België te veroordelen, negeerde de kardinaal het Vlaamse volksrecht door het Belgische staatsrecht te laten voorgaan. De brief is slechts het begin van een reeks initiatieven waarin Verschaeve de hoogste kerkelijke instanties probeerde warm te maken voor een Vlaams-Waals federalisme binnen de Belgische staat. Frans-Jos Verdoodt toont aan dat de zaak van de Vlaamse fronters in Rome niet in dovemans oren viel. Topkardinalen beraadden zich in 1917-'18 herhaaldelijk over de Vlaamse kwestie geïnformeerd door een reeks van brieven en boodschappen zowel van flaminganten en activisten als van antiflaminganten. Vooral het door Verschaeve voorbereide verzoekschrift aan paus Benedictus XV van de Frontbeweging d.d. 5 oktober 1917 en ondertekend door tien frontsoldaten kreeg een luisterend oor. De Heilige Stoel zat niet op de lijn van Mercier maar daar maalde de prelaat niet om. Achteraf beschouwd, is 1917 een motorisch moment geweest voor het anti-Belgisch Vlaams-nationalisme. De leiders van de Frontbeweging eisten met het gezag van soldaten die hun leven riskeerden de leiding op van de Vlaamse beweging. Frans Van Cauwelaert, de flamingantische katholieke voorman, werd door zijn broer August, die als officier aan het IJzerfront dicht bij de Frontbeweging stond, gewaarschuwd dat hij zijn gezag verloor. Rik Van Cauwelaert plaatst hun correspondentie in de toenmalige politieke context. Op het Albertmonument aan de Ganzepoot in Nieuwpoort prijkt een vers waarin August hulde brengt aan de koning-ridder. Wat hij werkelijk dacht, schreef hij neer in gedichten die om de carrière van zijn broer niet te schaden, ongepubliceerd bleven. De lezer van *WT* kan er honderd jaar later kennis mee maken.

Bruno De Wever, hoofdredacteur